

ΦΟΡΟΥΜ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ
ΔΦ - ΣΧΟΛΗ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ
ΤΩΝ ΦΟΡΟΥΜ ΤΟΥ
ΛΑΚΑΝΙΚΟΥ ΠΕΔΙΟΥ

Τι είναι ένας πατέρας;

Qu'est-ce qu'un père?

What is a father?

15. 05. 2021

1η Διαδικτυακή Ημερίδα
1ère Journée en Ligne
1st Online Day-meeting

των Φόρουμ της Πολύγλωσσης Ζώνης ΔΦ-ΣΨΦΛΠ
de la Zone Plurilingue de l' IF-EPFCL
of the Forums of the Multilingual Zone IF-EPFCL

Πρελούδιο FCL Athènes

Το ερώτημα αυτό βρίσκεται στο κέντρο της ψυχανάλυσης από τις απαρχές της.

Το καταδεικνύει το γεγονός ότι ο Φρόιντ αποδίδει στον πατέρα, μέσω της θεωρίας της αποπλάνησης, θέση «παραγωγού των νευρώσεων»¹, και κυρίως της υστερίας. Πρόκειται για θέση από την οποία δεν εξαιρεί τον εαυτό του αλλά ούτε και τον πατέρα του. Ωστόσο εγκαταλείπει γρήγορα τον πατέρα σαγηνευτή², και λίγο καιρό αργότερα ο όρος του οιδιπόδειου εμφανίζεται για πρώτη φορά³. Αξίζει να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη αναφορά γίνεται έναν χρόνο μετά τον θάνατο του πατέρα του.

Πρόκειται για μια μετατόπιση από την κλινική του τραύματος στην κλινική της φαντασίωσης. Φαντασίωση στην οποία η λογική άρθρωση ο πατέρας συνεχίζει να κατέχει κομβική θέση⁴.

Ο Φρόιντ δεν θα σταματήσει ποτέ να θέτει τον πατέρα στο κέντρο των επεξεργασιών του και προσφεύγει σε τρεις μύθους, εκ των οποίων, τον έναν τον κατασκευάζει ο ίδιος. Αναφερόμαστε στους μύθους του Οιδίποδα, του Μωυσή και του Τοτέμ και ταμπού, «τον μοναδικό μύθο για τον οποίο ήταν ικανή η σύγχρονη εποχή»⁵.

Και οι τρεις αυτοί μύθοι αναφέρονται στον νεκρό πατέρα και πιο συγκεκριμένα στον δολοφονημένο πατέρα. Πρόκειται για τον πατέρα που επιβάλει τον νόμο της απαγόρευσης της αιμομιξίας και εισάγει το υποκείμενο στη συμβολική τάξη, κάτι που επιτρέπει την πρόσβαση στην επιθυμία.

Ο Λακάν υποστηρίζει ότι ο Φρόιντ «απομυθοποιεί την λειτουργία του πατέρα»⁶. Την απομυθοποιεί με την έννοια ότι τον καθιστά μια μεταφορά. Όταν ο Φρόιντ επικαλείται την φράση του ρωμαϊκού δικαίου *pater semper incertus est*⁷, ο πατέρας είναι πάντοτε αβέβαιος, τον συρρικνώνει σε ένα απλό σημαίνον, ένα όνομα που δεν υπάρχει παρά μέσω της μεταφοράς.

Ο Φρόιντ χρησιμοποίησε τον μύθο ως αυτό που είναι, δηλαδή έναν τρόπο προσέγγισης, μια προσπάθεια άρθρωσης ενός πραγματικού, «μια προσπάθεια να δοθεί επική μορφή σε ό,τι επενεργείται διαμέσου της δομής»⁸. Ξεκαθαρίζει ο Λακάν, ο οποίος πάει πέρα από τον μύθο και αρθρώνει τον πατέρα ως ένα δομικό εργαλείο, κάτι που καθορίζεται από την γλώσσα.

Έτσι ο ευνουχισμός δεν είναι πλέον μια επίπτωση του πατέρα. «Ο ευνουχισμός είναι το πραγματικό εγχείρημα που εισάγει η επενέργεια του σημαίνοντος, όποιο κι αν είναι αυτό, στη σχέση με το φύλο. Και είναι αυτονόητο ότι ο ευνουχισμός καθορίζει τον πατέρα ως εκείνο το αδύνατο πραγματικό».

Η θέση αυτή έχει καθοριστική επίπτωση στην κατεύθυνση της θεραπείας και στον τρόπο ερμηνείας του αναλυτή που πλέον ξεφεύγει από «το παιχνίδι των παραβολικών μυθημάτων»¹⁰ και ο πατέρας λαμβάνεται υπόψη ως κάτι που μπορεί να χρησιμοποιηθεί: «Η υπόθεση του ασυνειδήτου, ο Φρόιντ το υπογραμμίζει, δεν μπορεί να στηριχθεί μόνο αν υποθέσουμε το Όνομα-του-Πατέρα. Υποθέτοντας το Όνομα-του-Πατέρα, βεβαίως, πρόκειται για τον Θεό. Γι' αυτό η ψυχανάλυση, για να πετύχει, αποδεικνύει ότι μπορούμε να κάνουμε και χωρίς το Όνομα-του-Πατέρα. Μπορούμε να κάνουμε και χωρίς το Όνομα-του-Πατέρα, υπό την προϋπόθεση ότι το χρησιμοποιούμε»¹¹.

Η φράση αυτή είναι κομβική και κάθε της λέξη έχει την βαρύτητα της. Το ασυνειδήτο είναι μια υπόθεση, μια εικασία που στηρίζεται στον πατέρα-θεό, πράγμα που παραπέμπει άμεσα στην αγάπη, μιας κι «αυτό που πρώτο αγαπάμε σ' αυτόν τον κόσμο είναι ο πατέρας»¹².

Η αγάπη και η υπόθεση είναι οι δύο πυλώνες της μεταβίβασης. Αγαπάμε το υποκείμενο που του υποθέτουμε μια γνώση. Εν συντομία, τόσο στη μεταβίβαση όσο και στο Όνομα-του-Πατέρα έχουμε να κάνουμε με μια υπόθεση που ενεργοποιεί την αγάπη.

Η διδασκαλία του Λακάν επιτρέπει, στην ανάλυση, να μην χανόμαστε στους μυθικούς λαβυρίνθους του υποκειμένου αλλά να ακολουθούμε το νήμα του πραγματικού της απόλαυσης.

Δηλαδή να λειτουργεί η ανάλυση με τρόπο ώστε να πραγματοποιείται αυτή η στροφή του ενός τετάρτου με την οποία περνάμε από τον υστερικό λόγο στον αναλυτικό.

«Σε αυτή την περίπτωση το κύριο σημαίνον δεν είναι πλέον στην θέση του άλλου που καλείται να απαντήσει, να παράγει την γνώση. Σε αυτή τη θέση έρχεται το διχασμένο υποκείμενο, ερωτώμενο από τον αναλυτή. Έτσι χρησιμοποιείται το Όνομα-του-Πατέρα που επικαλείται από το υποκείμενο για να το βάλει το ίδιο στην αναλυτική δουλειά»¹³. Στην ανάλυση το υποκείμενο καλείται να παράξει τα κύρια σημαίνοντα τού (S1), αποχωρισμένα από τη γνώση (S2) που βρίσκεται σε θέση αλήθειας, διαδικασία που έχει επίπτωση απώλειας απόλαυσης. Γι' αυτό και ο Λακάν θα πει ότι ο αναλύον καταναλώνει τη φαλλική απόλαυση¹⁴.

Έτσι, το υποκείμενο δύναται να πάει πέρα από την υστερικοποίηση, απαραίτητη συνθήκη στο ξεκίνημα της ανάλυσης, χρησιμοποιώντας τα ονόματα του πατέρα, ώστε να μπορέσει να κάνει χωρίς.

Μαρία Κουκουμάκη
ΑΜΣ, μέλος του Φόρουμ Ψυχανάλυσης του Λακανικού Πεδίου Αθήνας

¹S. Freud, lettre à W. Fliess n. 64, 31-5-97 in Naissance de la psychanalyse, ed PUF, p. 183.

²S. Freud, lettre à W. Fliess n. 69, 21-9-97 in Naissance de la psychanalyse, ed PUF, p. 191.

³S. Freud, lettre à W. Fliess n. 71, 15-10-97 in Naissance de la psychanalyse, ed PUF, p. 198

⁴Σ. Φρόιντ, Χτυπούν ένα παιδί (1919)

⁵J. Lacan, Le séminaire Livre VII, L'éthique de la psychanalyse 1959-1960, ed Seuil, p. 208

⁶J. Lacan, Le séminaire Livre VII, L'éthique de la psychanalyse 1959-1960, ed Seuil, p. 214

⁷Σ. Φρόιντ, Το οικογενειακό μυθιστόρημα των νευρωτικών, εκδ. Opportuna, 2014, σελ. 12

⁸J. Lacan, Télévision in Autres Ecrits, Paris, ed. Seuil, p. 532 / <https://www.champlacanian.gr/el/Thema/LACAN-THLEORASH/92> σελ 18. Κείμενο μεταφρασμένο στα ελληνικά.

⁹Z. Λακάν, Σεμινάριο δέκατο έβδομο. Το αντίστροφο της ψυχανάλυσης, εκδ. Ψυχογίος, Αθήνα, 2014. Σελ. 148

¹⁰J. Lacan, Radiophonie in Autres Ecrits, ed. Seuil, Paris, 2001, p. 411

¹¹J. Lacan, Le Séminaire, Livre XXII, Le sinthome, ed. Seuil, Paris, 2005, p. 136

¹²J. Lacan, Le Séminaire, Livre XVII, L'envers de la psychanalyse, ed. Seuil, Paris, 1991, p. 114

¹³Sol Aparicio, βωTant qu'il y aura des hystériques, Champ Lacanien Revue de psychanalyse, n. 15, mai 2014, Publication de l'Ecole de psychanalyse des forums du champ lacanien, p77.

¹⁴J. Lacan, D'écolage, 1980, ανέκδοτο